

Mai héroszok

Nagy László verse, a *Ki viszi át a Szerelmet* napjainkig megosztja az értelmező közösséget. Jánosi Zoltán szerint a recepciónak olyannyira eltérő a véleménye Nagy László költészetéről, hogy egy „anti-monográfia” megírása nemcsak „lehetséges”, hanem egyenesen „kívánatos is”¹ lenne. Mivel a recepció történetével nem kívánok bővebben foglalkozni, szempontomból legkézenfekvőbbnek látszik Kulcsár Szabó Ernő meghatározását elfogadni, aki szerint „szavai darabbá lett”², ugyanakkor „önmagáért helytállni képes vers”³.

A versnek egy másfajta kulturális regiszterben betöltött helyét vizsgálom, ezen belül pedig azt, hogyan kerül a vers dialógusba a mai befogadóval, mi hagyományozódásának alapja, és milyen jellegzetességei vannak mai megszólaltatásának.

(A „telt szavak” értelmezési lehetősége) – A vers éppen olyan szélsőséges értelmezési lehetőségeknek nyit utat, mint amilyen széttartó tartalmak egybefogásával, eltérő motívumsíkok egymás mellé helyezésével épül maga a versszöveg is. Poétikai rendezőelve a metaforák körül összesűrűsödő jelentésegységekben mutatkozik meg. Ezáltal a versnyelv jelentősen elkülönбöződik a hétköznapi beszédétől. A képszerűség eszközei a versen belül gyorsan váltakoznak, soronként legalább egy, de gyakrabban két olyan „telt szó”⁴ található – Hekerle László szóhasználatával élve –, vagy „erős intenzitású költői kép”⁵ – Görömbei András nyomán –, amelyek együttes jelentése megfejtést igényel, és a köznyelvitől lényegesen eltérő, egyéni, a versen belül létrejövő jelrendszerben értelmezhető. „A trópusok nem csupán a költemény alkotóelemeiként kaptak funkciót, hanem szinte a szöveg célját”⁶ jelentik.

Az együttes jelentést emelem ki, ugyanis a motívumok a mitikus metaforizáció többféle változatát hozzák mozgásba, ám ezzel együtt is ismert motívumokat alkalmaznak, amelyek komplexitása a társítás segítségével jön létre. A mitikus jelentésség metaforái közül csak néhányat említünk a komplexitás létrejöttének érzékeltetésére: ókori mitológiára utal a túlsó part és a víz együttes jelentésében a Léthé vizévé váló metafora, valamint a keselyű

1 Jánosi Zoltán: „Úristen, én nem vagyok itthon?” = Uő.: *„Szóllítlak, hattyú”*. Válogatott írások Nagy László életművéről. Magyar Napló–Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2006. 395.

2 Kulcsár Szabó Ernő: *A magyar irodalom története 1945–1991*. Argumentum Kiadó, Budapest, 1993. 54.

3 Uo.

4 Hekerle László: „Ördög már veletek”. Kísérlet Nagy László kései költészetéről. *Alföld*, 1986. 2. 92.

5 Görömbei András: *Nagy László költészete*. Magvető, Budapest, 1992. 186.

6 Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története. II. A realizmustól máig*. Jelenkor, Pécs, 2007. 399.

Prométheuszt és a tüzet (itt: lángot) egymásra vetítő értelmezési lehetősége, amelyben az összekapcsolás retorikai alakzata működik. A vallási-szagrális képzetkörököt hozza mozgásba a szivárvány, amelyet a vízözön utáni megmenekülés jeleként értelmezhetünk, és a vers egészét átható, és háttérben kimutatható, utolsó soraiban egyértelművé váló apokalipszis-vízió. S ide tartozik a legfontosabb: a „felfeszülés” gondolatában megmutatkozó Krisztus-képzet is. Ehhez szorosan kötődik a harmadik motívumkör, amely a folklór utalásrendszerét használja fel. Ezek közül a népiség érzetét keltő reminiscenciákat említjük, amelyek ez esetben egészen a műfaji áthallásokig fokozódnak: a falban „megeredő” hajak, verőerek a népballada sejtelmességét, a „tücsök-hegedű” az állatmeséket idézi, a lánglehelés képzetében pedig a népmesei sárkányok is belépnek a szöveg jelentésterébe. Ismert jelképek kombinációjával jönnek létre az összetett költői képek, éppen ezért ismerősek, még akkor is, ha jelentésük nem mutat túl az iskolai értelmezés szintjén, vagy olyan fokú redukció figyelhető meg a jelentéstulajdonításban, amely a metaforák külön-külön való értelmezése mellett is lebegni hagyja együttes jelentésüket.

(*Folklorizmus és folklorizáció*) – A „telt képek” elemeinek felismerhetősége mindenképpen hozzájárult ahhoz, hogy a vers sorai szállóigévé váltak. Erre utal Vasy Géza, amikor azt írja, hogy „Nagy László költészetének látomásos-szimbolikus-mítoszi jellege az ars poeticákban magától értetődően nyomatékosan mutatkozik meg, s ezekben még kevésbé lépi át a megérthetőségnek azt a szintjét, amely az érzékenyebb olvasót jellemzi.”⁷ Tüskés Tibor pedig megemlíti, hogy „A fiatalok könyv nélkül idézik a *Ki viszi át a Szerelmet* sorait: „S dúlt hiteknek kicsoda állít / káromkodásból katedrálist?”⁸

A szállóige keletkezéstörténetében egyértelmű a folklórmozzanat,⁹ olyan egyedi alkotás, melynek kialakulását követően egy ideig még ismerjük szerzőjét, ám később a szerzőség, akárcsak a folklór alkotások esetében, elhomályosul vagy teljesen feledésbe vész. A néprajzi lexikon szerint „a szállóige... a proverbiumok leginkább kötött csoportjához tartozik, folklór jellegét az adja, hogy bár nem a »nép«, nem egy »közösség« teremti meg a szállóigéket, ám ezek ismerete és használata széles körben elterjedt, közösségi jellegű...”¹⁰

Vasy Géza egyenesen azt állítja, hogy a vers sorai olyan alapigazságokat tartalmaznak, amelyek folytán közmondásokká válhattak. Szállóigévé pedig kivételes népszerűsége folytán maga a versegész lett. A Nagy László sírján levő emlékoszlopon nem csupán néhány sor látható: „A síron a hatvanadik születésnap alkalmából avatták fel Szervátiusz Tibor mahagónifából faragott emlékoszlopát-kopjafáját, amelyen a *Ki viszi át a Szerelmet* szövege olvasható.”¹¹ A kultuszképződést a vers egésze támogatja.

7 Vasy Géza: *Nagy László*. Balassi, Budapest, 1995. 91.

8 Tüskés Tibor: *Nagy László*. Szépirodalmi, Budapest, 1983. 175.

9 Balázs Géza: A szállóige születése. http://www.napkut.hu/naput_2005/2005_05/039.htm Letöltve: 2010. 09. 01.

10 Voigt Vilmos: A kispikai prózaműfajok. = Uő. szerk.: *A magyar folklór*. Osiris, Budapest, 1998. 308.

11 Vasy Géza: i. m. 14.

A folklór hozadékából is táplálkozó kultusz kiterjed a költő személyére is. Tüskés Tibor így kezdi monográfiáját: „Költő, akinek útja a népmesék hőisére emlékeztet. Zsebében a hamuban sült pogácsával indult el, megküzdött a hétfejű sárkánnyal, s elnyerte a királylány kezét, vele a fél országot, a fele királyságot.”¹² Tettei a népmesei legkisebb királyfi hőstetteivel válnak azonossá.

(*Népi kultúra – közkultúra – populáris kultúra*) – Folklorizmus és folklorizáció egymáshoz visszatérő folyamata nem zárja le a vers a befogadásának útját. „A kultúrakutatásnak napjainkban egyik legproblematisabb kérdése a *köz-kultúra*, a *tömegkultúra*, a néprajz oldaláról úgy is fogalmazhatnánk, hogy a *népi kultúra* jelenkori értelmezése.”¹³ A Nagy László-vers tehát egyrészt a szállóigévé válás révén irodalom és folklorizáció kapcsolódási pontját mutatja meg, másrészt népi kultúra és tömegkultúra átfedésének lehetőségét jelzi, amely egyúttal a kultúra elit és populáris regiszterei közötti határ kérdését is problematizálja.

A recepció egybehangzóan állítja, hogy a vers *ars poetica*, ilyenként pedig a költői szubjektum önértésének kifejtésére irányul. A népmesei kiválasztottság és a krisztusi keresztre feszítettetés, az önként vállalt mártírium a *vershős* szerepét állítja középpontba. A túldimenzionált erkölcsiséggel és szerepvállalással felruházott váteszt, akinek előképe a XIX. századi romantikus nemzetmentő helyett az univerzum megmentőjének maszkjában jelenik meg. De még a modern művész is „demiurgosznak, világteremtő lénynek tartja magát. A művész mint emberi isten, mint génusz, zseni, a megölt Isten pótléka”.¹⁴ Ez a prófétáló modalitás a korszerű költészetben érvényét veszítette, beszédmódját az irónia módoszatai jellemzik. A lírai én ma már nem fenyeget, és a költő világalakító és -mentő szerepe is anakronisztikussá vált.¹⁵

Viszont kétségtelen, hogy „a személykép (image) századunk művészetében különös jelentőségű, s ettől semmiképpen sem tekinthetünk el. A mai művészetben egész rendszerek épülnek rá: vannak akik személyüket és tevékenységüket művészeti intézménnyé, jelképpé vagy akár műalkotássá formálják (Andy Warhol); mások anyagként építik be magukat a műalkotásba (a performance és rokonai)”.¹⁶

12 Tüskés Tibor: i. m. 5.

13 Gráfik Imre: A népi kultúra és a tömegkultúra értelmezéséhez, illetve összefüggéséhez. <http://www.vasiszemle.t-online.hu/2005/05/grafik.htm> Letöltve: 2010. 09. 01.

14 Hannes Böhringer: A western mint civilvallás http://www.c3.hu/~tillmann/forditasok/bohringer_szintesemmi/05_awestern.html Letöltve: 2010. 09. 01.

15 Szentmártoni János arról ír, hogy 1998-ban egyik költő barátjával éjszakai versfelolvasásokat tartottak, mindketten Nagy László rajongók lévén legtöbbször az ő verseit mondták. Mindemellett arra a megállapításra jut: „éreztek, mi nem fogunk tudni olyan erővel hinni az emberben és a világ-egész rendezettségében, mint ő, az utolsó költősámán”. Szerinte vannak a Nagy László-i költői hagyománynak fiatal követői, viszont ők is „szerényebb szerepekben” vállalják ezt a költői magatartást. (*Magyar Napló*, 2010. július, 11., 12.)

16 Kálmán C. György: Mi a bajom Nagy Lászlóval? 2000. 1989. szeptember, 52.

Ez pedig a költői szubjektumfelfogással összefüggésben az elit és populáris kultúra közötti különbséget teszi láthatóvá. Az átjárhatóságot, a határvonal bizonytalan voltát az irodalmon belül könnyebben elfogadjuk – a krimi változatait az elitkultúra irodalmi műfajai között említjük. Még a regények megfilmesített változatát is – az irodalmi „eredet” okán – az elit kultúrához soroljuk, az irodalom és a popzene viszont külön regiszterbe kerül.

A hős iránti igény pedig nem veszett ki a kultúrából, csak az irodalomból átkerült egy másik kulturális és mediális regiszterbe. A népmesében a nép választja meg a maga hőszát, s a populáris kultúra hőszája is demokratikus úton alakul ki: a nép választja, a siker határozza meg. Ilyen értelemben közelíthet a popkultúra az urbánus folklórhoz, lehet egyik változata. Erre a lehetséges kapcsolódási pontra utal Gyáni Gábor is, amikor megállapítja, hogy a tömegkultúra tagadhatatlanul megőrzött valamit a népi kultúra spontaneitásából, még akkor is, ha az csak a „fogyasztói kívánalmakra és ízlésvilágra”¹⁷ korlátozódik.

A közönség kulturális elvárásainak megfelelően a hősz szerepét a zene sztárkultusza vette át. Ilyen szempontból feltétlenül igaznak bizonyul, hogy a *Ki viszi át a Szerelmet* vershőse „vátesz helyett médiummá” vált. „Egyszerre személyes és archaikusan egyetemes e lírai hős, az egyéni és az emberi lényeg kivonata, érzékelő, megítélő és közvetítő személyiség. Archaikus és modern médium.”¹⁸

(*Vers és pódium*) Görömbei András is megállapítja, hogy Nagy László „egyszerű, pillanatnyi lelkiállapotot kifejező dala” szinte „kínálják magukat” megzenésítésre, éneklésre. „Egy részük népdallá vált, némelyikük több változatban is közkedvelt ének lett.”¹⁹

A *Ki viszi át a Szerelmet* című versnek tudomásom szerint ma öt énekelt változata van, öt pop/folk/rockzenei együttes előadásában és értelmezésében hallható.²⁰

Történeti szempontból nem szükséges zene és vers ősi összetartozásának tudatát külön említeni. De nem megy ritkaságszámba a modern korban sem zene és irodalom összefonódása. Elég, ha néhány példát idézünk fel: Cocteau is írt slágerszöveget Edith Piafnak, s a huszadik század eleji francia szürrealista költők szoros kapcsolatot tartottak a sanzonköltészet zenei ágával is. Prévert, Éluard, Queneau verseinek sokasága vált ismert dalok szövegévé, ők pedig nemcsak lelkesen tapsoltak Juliette Gréco vagy Yves Montand estjein, hanem maguk is írtak dalszövegeket. Aragon verseiről pedig ismeretes, hogy eredetileg nem sanzonnak készültek, nem írt külön éneklésre szánt szöveget. „Ő az a rendhagyó és szinte egyedüli eset, aki egész hosszú pályájá-

17 Gyáni Gábor: A kultúra adásvétele. <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00014/gyani-bev.htm> Letöltve: 2010. 09. 10.

18 Jánosi Zoltán: *A Csodafü-szarvas*. Poézis, ember és univerzum Nagy László költeményeiben. Iszkáz, 2003. 22–23.

19 Görömbei András: i. m. 49.

20 A vers kivételes népszerűségére utal, hogy folyamatosan keletkeznek változatai: a napokban újabb megzenésített változat került a világhálóra Korom Attila előadásában.

nak folytonos avantgarde fejlődésében is folytatója tudott maradni a hagyományos költészetnek, legalábbis annyiban, amennyiben a mindenkiben élő érzések és gondolatok közvetlen kifejezését is tudja vállalni.²¹ A közönség azonban nem a költő szándékára figyel, hanem vagy elfogadja, vagy elutasítja a dalt.

A magyar populáris zene igénye a költészetre évszázados jelenség. A magas művészettel való kokettálást jelenti, ennek egyik példája, hogy Karády Katalin is elénekelt József Attila *Ódáját*. Somlyó György följegyzéseiből pedig tudjuk, hogy a huszadik század harmincas éveinek végén „Sólyom Janka próbálkozott Babits, Szép Ernő, Heltai Jenő, s mellesleg apám, Somlyó Zoltán énekelt verseinek”²² előadásával. Heltai versei éppen a francia sanzonirodalomból táplálkoznak, és még Ady némely versének mélystruktúrájában, műfajjellegében is a sanzon hatását érzékeljük.

Vers és popkultúra nyílt vagy burkolt „együtt élése” tovább folytatódik: az Illés együttes táncdalfesztiváli győztes dalának, a *Hogyha egyszer majd*-nak a szövegírója Görgey Gábor. Ennél kevésbé ismert adalék, amelyet Szántó Piroska jegyez le, hogy Nagykovácsi Ilona ismert dalának, a *Tengerész, ó, szívem, tengerész* kezdetű és ilyenként ismertté vált *Matróz*-dalnak a szövegét nem más írta, mint Ottlik Géza.²³

Ugyanakkor a popzenei kultúrán belül lejátszódó, a huszadik század hatvanas éveitől kezdődő, a sláger jellegét levetkőző átalakulások a társadalmi változások lenyomatát is magukon viselik. A beat hőroza az apák ellen lázad, a rock a rossz fiúk zenéje, míg a punk hőroza a társadalomból kirekesztettek lázadását képezi le.

A hatalmi struktúrák az énekelt versnek a rockzenével párosított változatát mindig veszélyesnek ítélték meg. A Kex nevű együttest 1968-ban a *Tiszta szívvel* elénekléséért, a Hobo Blues Bandet pedig 1978-ban a *hetedik te magad légy* előadásáért tiltották ki a magyar zenei életből.

A popzene és irodalom kapcsolatát a posztmodern még összetettebbé tette. Kovács András Ferenc például kitalál egy amerikai zenészt, az ő nevében írja versszövegeit: *Jack Cole dala*it, melyeket a Transsylvaniai Bú Boys megzenésít, és elő is ad. A fiatalabb nemzedéknek eleven kapcsolata van és volt a populáris kultúrával, méghozzá zenei irányzataival: többé nem szégyen

21 Somlyó György: Párizsi jegyzetek. Új épületekről és új dalokról = Uő.: *Szerelőszőnyeg*. Szépirodalmi Budapest, 1980. 98–99.

22 Somlyó György: „Triptichon”. = Uő.: *Írjak? Ne írjak?* Nap Kiadó, Budapest, 2005 <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=172&seclD=15463&limit=10&pageSet=1>

23 „Most már nem nyomorgunk, sőt kávé is ihatunk, nemcsak orosz teát. Az ellenünk fellobbanó »Tűztánc«-ot elnyelik a hatvanas évek, s Cipi most már elárulja, hogy a »Tengerész, ó szívem tengerész«-t ő írta, s hogy őt csak a sport meg a matematika érdekli igazán, s a »Hajnali háztetők« meg a »Minden megvan már« nem olyan fontos, meg aztán lassan utazni is lehet, hát fűtül az utazásra.” Szántó Piroska: *Akt*. Európa Kiadó, Budapest, 1994. URL: <<http://ebooks.gutenberg.us/Wordtheque/hu/AAAAIE.TXT>> Letöltve: 2010. 09. 15.

a populáris kultúrában részt venni. Kemény István és Térey János dalszövegeket írtak a Bardo Együttesnek (Deák Bárdos Ágnes), Hazai Attila az I Love You, a Hazai Ízek és a Pepsi Érzés együttes énekese, frontembere volt, Karafiáth Orsolya az Elektrik Bugi Kommandó frontembere és dalszövegírója. Ezek a formációk a popzenén belül is alternatív, underground szubkultúrát hoztak létre, amely valójában hetvenes évek pop-rock zenéjének lázadó vonulatát őrzik, annak a destrukció jellegét tekintik alapnak, és értelmezik tovább.

A Nagy László-vers ugyan nem lázad semmi ellen, de fenyegetettséget előrevetítő, kérdéseivel felszólító hangvétele alkalmassá teszi a popkultúra kereteiben való megjelenésre. Ugyanakkor ezek a zeneszámok bizonyos értelemben atipikusak is, mert értelmezik a szöveget. Márpedig a populáris zenének egyvalamire nincs szüksége: a szubjektum önértelmezésére.

(Attitűdök – kultúrák és médiák határán) – Az a kérdés foglalkoztat bennünket, hogy miért éppen ez a vers válhatott a populáris kultúra részévé. Vajon maga a vers rendelkezik-e olyan jellegzetességekkel, amelyek a popkultúra számára fontossá teszik? Egyrészt hivatkozhatunk a szállóigévé válásra és a kultikusságra való alkalmasságra. Másrészt a modern kor hőrozsza a médiaszár, a popsztár. Ilyen szempontból a versszubjektum jellegével is magyarázható a Nagy László-vers jelenléte a populáris kultúrában. A dalnok, az énekes mint vatesz kategóriája ebben a műfajban még nem veszítette el érvényességét. Ezenkívül a versben van „valami mágikus, általánosításra hajló tendencia”,²⁴ ami úgyszintén nem idegen a populáris kultúra létrehozási és befogadási mechanizmusától. A felnagyítás poétikája, a versszubjektum világmindenség méretűvé és hatásúvá növelése univerzalizmussal jár együtt.

Befogadói szempontból a hallgató önmagára ismerése is fontos eleme a popkultúra jelenségeinek. Hernádi Miklós szerint a slágerszöveg felépítése az ima hatásmechanizmusára emlékeztet.²⁵ Az imaszerűséget erősítik az egymásra épülő szakrális képzetek és metaforabokrok: imád, felfeszül, katedrális, a végén pedig egyfajta ígéretként, bizonyosságként is felfogható a feltételezés, miszerint elképzelhetetlen, hogy ne legyen, aki átvigye a „Szerelmet a túlsó partra”.

A megzenésített vers műfaja iránt rajongók a műfajnak azt az igényét méltányolják, amely az elitkultúrához való felzárkózás lehetőségét villantja meg. Ellenzői az „elit” megszenteltetését látják benne, és „lecsúszásként”, elértéktelenedésként élik meg. Esetenként azonban a popkultúrába való kerülésnek és az ez iránt táplált ellenszenvnek az a magatartás is alapjául szolgálhat, amely a szocialista éra szlogenje volt, és amely „a kultúrát egységesnek és *tagolatlannak* szerette volna látni, és azt követelte a művésztől, hogy mindenkire szóljon”.²⁶ Márpedig a Nagy László-vers versszubjektuma emblemikus hívószavaival, létféltő attitűdjével megvalósítja a „mindenkire szólás” tendenciáját, amit a közkultúrában és a zenei popkultúrában való megjelenése igazol vissza.

24 Kálmán C. György: i. m. 48.

25 Hernádi Miklós: *A közhely természetrajza*. Gondolat, Budapest, 1973. 238.

26 Veres András: i. m. 9.

Az előadók közül a Kicsi Hang együttes koncentrált legkevésbé a differenciált értelmezésre. Az a fajta énekelt vers, amely műfaj tipikusan kelet-európai jelenség, a népiség imitálásán alapul. Olyan megzenésített vers, amely miszsiójának a költői alkotás népszerűsítését tekinti. Ami akár a műfajon belüli önértékelési zavar jeleként is értelmezhető. Interpretációjában a „szép dal” jelenik meg, amely dekorativitásával a sláger mindenkori jellegzetessége. Azt az ellentmondást teszi nyilvánvalóvá, amelyet Nyilasy Balázs fogalmazott meg, miszerint a vers szemantikai síkja „a pátosz kiküzdésének mozzanatára irányítja a figyelmet, minden ízében, minden gesztusában azt hangsúlyozza, milyen roppant, heroisztikus erőfeszítést igényel a vershóستól a vállalt feladat teljesítése”²⁷, azonban ebből a rendkívüli drámából metrikai és szerkezeti szinten semmit sem jelenít meg, a jólformáltság, a szép hangzás visszaveszi a léttragédia hitelét. A Kicsi Hang interpretációja a popzenének azt a változatát mutatja be, mely a műfaj örök témájában, a szerelem megéneklésében találja meg a sláger lehetőségét, amely mindig rezonál a hallgatóban.

A Dutar együttes a verset bolgár és magyar nyelven is előadja; bolgár népzenei alapokra épülő, egzaltált, regölest idéző énekhangon szólal meg. Ezzel utal a Nagy László-opus népi jellegére és a szerző műfordítói munkásságára, a bolgár kultúrában való jártasságára, amivel az életmű multikulturális aspektusba való helyezésének igényét veti fel. Az értelmiségi attitűd azonban csak ritkán válik a populáris kultúra hasznára.

A Sebő együttes lantkísérettel, parlandóban adja elő a verset. Zenei hatása a vers elsődleges funkciójára emlékeztet, miszerint kezdetben minden vers énekvers volt. A Tinódi Lantos Sebestyén-féle krónikás énekeket idézi, és ezzel együtt figyelemfelkeltő módon a vers idődimenzióját és ennek folytán a versbeszéd aktualitását hozza az értelmezés előterébe. A vers poétikájának értelmezése szempontjából is jelentéssel bír, hogy egy régebbi korba helyezi vissza a verset, mint amelyben keletkezett.

A Republic együttes a *Szerelmes dalok* című albumán szerepelteti a verset. Ennek megfelelően egyszer elhangzik a szöveg, annyi változtatással, hogy a „ki öleli sírva” szintagmát visszhangszerűen azonnal ismétli, valamint az utolsó négy sort éneklí újra. A feldolgozás a minimális beavatkozás mellett is felveti a szöveg szerzőségének kérdését. Szövegíróként Nagy László neve mellé az énekes, Bódi Lászlóé is föltünteti, s valójában ezzel a gesztussal emeli át véglegesen, szövegszerűen a verset a popkultúra regiszterébe.

A Republic feldolgozása nyomán egy újabb mediális tér is bekerül a diszkuszba: a popkultúrából kimutató, viszont a legszélesebben népi, internetes kultúra. A YouTube-on a zenéhez klipszerű képi elemek együttese társul, amely azt mutatja meg, hogyan végzi el az értelmezés a metaforák képi transzformációját, ez pedig a versértés rétegeit, „mélységeit” is felfedi. A klip ismeretlen szerzője a versszöveg egyértelműsítése mellett a vulgarizálását is megvalósítja.

²⁷ Nyilasy Balázs: Kritikus töprengések egy jelentős költőről. *Alföld*, 1986. 2. 79.

Az ötödik értelmezési lehetőség a Beatrice együttesé, amely az 1970-es végén ki- és betiltott, progresszív zenekar volt. Az ő értelmezésük vállalja a legradikálisabban a dialógus lehetőségét. Az interpretációt egyértelműen nem érdekli a szerelem gondolköre, olyannyira, hogy négy sort elhagy a szövegből (a rejtett szexuális utalással együtt a lágy hantú mezőkről szólókat és a balladai „hajakat, verőereket”). A refrén némi inverzióval ismétli meg a verset, a végére hagyja a káromkodásból katedrális motívumát. Majd a kezdeti nyugodt előadásmód megszakad, és a hangszeres zenei rész apokaliptikus zenévé válik.

A címben megfogalmazott kérdőjel nélküli kérdésre a dalszöveg további része választ ad, mert – feltehetően – úgy érti, a vers az állítja: ha én nem leszek, nem is lesz senki, aki átviszi a szerelmet: „Engem hívtál, hát itt vagyok, engem hívtál, hát itt vagyok, majd én feszülök szivárványra, lángot lehelek deres ágra. Hej! Engem hívtál, hát itt vagyok, engem hívtál, hát itt vagyok, majd én viszem át a fogamban tartva, majd én viszem át a fogamban tartva a szerelmet a túlsó partra.”

A populáris kultúra komolyan veszi a költői váteszszubjektum létezését. Amíg a vers egyfajta heroikus ellenállást fejt ki valamivel szemben, ami kellően nem definiált, a rockzene hőroisa konkrét válaszokat ad. Ezzel együtt megszűnt a kérdés virtualitása és mitikussága, de a válaszlehetőségek transzcendenciája is.

(*A pragmatika fölénye*) – „Távol vagyunk még attól, hogy a slágerszövegek értékének, társadalmi funkciójának végső mérlegét megvonjuk” – állítja Hankiss Elemér *Sorrentói narancsfák közt* című, immár klasszikus tanulmányában. Gondolatmenete a mai popzenei szövegek vizsgálata során is relevánsnak bizonyul: „Nem számítható ki előre az sem, hogy milyen irányban fejlődik majd a slágerszöveg az elkövetkező évek, évtizedek folyamán. Ezúttal csak annak a meggyőződésünknek adhatunk hangot, hogy ha a slágerszövegek asszimilálnák a XX. századi költészet eredményeit, új formáit, kép- és struktúraalkotó módszereit, ezzel csak gazdagodnának és hatásosabbá válnának.”²⁸

A mai popzene Hankiss Elemért igazolja, az igényes dalszöveg egyre gyakrabban asszimilálja a versszerűség kritériumait, még ironikus felhangjaival egyetemben is. Egy témánkhoz illő példát említek: Karabély *Taníts meg élni*²⁹ című száma egy sor kulturális kódot illeszt egymás mellé, amelyek között irodalmi és zenei utalások egyaránt találhatóak, közöttük a Nagy László-vers parafrázisa is, amely ebben az interpretációban így hangzik: „ki viszi át a túlsó partra a szerelmet”. A kontextusból kiderül, nemcsak szállóigei vonzata miatt került deformált alakban a szövegbe. A kulturális hívószó a Nagy László-versből az enjambent-t aktivizálja, amelyet az elmondott versszövegek sem képe-

28 Hankiss Elemér: *Sorrentói narancsfák közt*. = Uő.: *A népdaltól az abszurd drámáig*. Magvető Kiadó, Budapest, 1969. 252–253.

29 Gera Csillának köszönöm, hogy felhívta rá a figyelmem.

sek érzékeltetni. Mi több, a dal szövege éles áthajlások sorára épül, melyek újabb gondolategységek kiindulópontjává válnak.

A Nagy László-vers útja a folklórtól a popzenéig azt mutatja meg, hogy szubjektumának beszédmódja mögött fellelhető egy olyan diskurzus, mely ugyan a metaforát teszi meg költői rendezőelvének, egyediségére épít, így módon saját szemiotikai rendszert használ, ezáltal pedig egy olyan háttérnyelvet is képes aktivizálni, amely a poétikai aspektuson túlmutató, elsősorban nem immanens esztétikai komponensei révén értékelhető, hanem a kultúrakutatás szempontrendszerével közelíthető meg. Olyan kódrendszert működtet, amelynek poétikája és szubjektumfelfogása egy másik regiszterben vált aktuálissá. A vers kilépett eredeti közegéből, populárisra és kultikusra vált, ennek pedig már vajmi kevés köze van esztétikai mibenlétéhez. A popkultúrába való belehelyezés lehetőségét nyilvánvalóan predestinálja a vers nyelvi anyaga és költői attitűdje, amely nem függetleníthető a befogadói szándéktól sem. Azonban végső soron nem szükséges hozzá más, csak az alkalmasság arra, hogy kulturális termék lehessen. Jelenlétét és további alakulását pusztán külső, pragmatikai tényezők határozzák meg.

Irodalom

- Balázs Géza: A szállóige születése. http://www.napkut.hu/naput_2005/2005_05/039.htm Letöltve: 2010. 09. 01.
- Böhringer, Hans: A western mint civilvallás <http://www.c3.hu/~tillmann/forditasok/bohringer_szintesemmi/05_awestern.html> Letöltve: 2010. 09. 01.
- Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története. II. A realizmustól máig.* Jelenkor, Pécs, 2007
- Görömbei András: *Nagy László költészete.* Magvető, Budapest, 1992
- Gráfik Imre: A népi kultúra és a tömegkultúra értelmezéséhez, illetve összefüggéséhez. <<http://www.vasiszemle.t-online.hu/2005/05/grafik.htm>> Letöltve: 2010. 09. 10.
- Gyáni Gábor: A kultúra adásvétele. <<http://epa.oszk.hu/00000/00003/00014/gyanibev.htm>> Letöltve: 2010. 09. 10.
- Hankiss Elemér: Sorrentói narancsfák közt. = Uő.: *A népdaltól az abszurd drámáig.* Magvető Kiadó, Budapest, 1969
- Hekerle László: „Ördög már veletek”. Kísérlet Nagy László kései költészetéről. *Alföld*, 1986. 2. 91–97.
- Hernádi Miklós: *A közhely természetrajza.* Gondolat, Budapest, 1973
- Jánosi Zoltán: „Szóliktak, hattyú”. Válogatott írások Nagy László életművéről. Magyar Napló–Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2006
- Jánosi Zoltán: *A Csodafiu-szarvas.* Poézis, ember és univerzum Nagy László költeményeiben. Iszkáz, 2003
- Kálmán C. György: Mi a bajom Nagy Lászlóval? 2000. 1989. szeptember, 48–52.
- Kulcsár Szabó Ernő: *A magyar irodalom története 1945–1991.* Argumentum Kiadó, Budapest, 1993
- Nyilasy Balázs: Kritikus töprengések egy jelentős költőről. *Alföld*, 1986. 2. 78–90.
- Somlyó György. *Szerelőszőnyeg.* Szépirodalmi Budapest, 1980
- Somlyó György: „Triptichon”. = Uő.: *Írjak? Ne írjak?* Nap Kiadó, Budapest, 2005 <<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=1&docId=172&seclId=15463&limit=10&pageSet=1>> Letöltve: 2010. 09. 15.
- Szántó Piroska: *Akt.* Európa Kiadó, Budapest, 1994 <<http://ebooks.gutenberg.us/Wordtheque/hu/AAAIE.TXT>> Letöltve: 2010. 09. 15.

- Szentmártoni János: „Idegen fagyban zászló tartó” Nagy László jelenléte a legújabb magyar költészetben. *Magyar Napló*, 2010. július, 11–13.
- Tüskés Tibor: *Nagy László*. Szépirodalmi, Budapest, 1983
- Vasy Géza: *Nagy László*. Balassi, Budapest, 1995
- Veres András: „Roll over Beethoven” (Gondolatok az elit- és a tömegkultúráról). *Alföld*, 2009. 5. 3–23.
- Voigt Vilmos: A kisepikai prózaműfajok. = Uő. szerk.: *A magyar folklór*. Osiris, Budapest, 1998
- Wicke, Peter: A szórakoztató zene Mozarttól Madonnáig. Athenaeum 2000 Kiadó, Budapest [2000]